

Un resum: La Monarquia Hispànica: l'època dels Reis Catòlics

Resum

El regnat dels Reis Catòlics, Isabel I de Castella i Ferran II d'Aragó, va marcar l'inici de l'Edat Moderna a la península Ibèrica i va establir les bases de la futura Monarquia Hispànica. A través d'una unió dinàstica formalitzada el 1479, van governar conjuntament els seus territoris, tot i que cada corona va mantenir les seves pròpies lleis, institucions i fronteres. El seu projecte polític es va centrar en la consolidació d'una monarquia autoritària, imposant el poder reial sobre la noblesa i l'Església, un objectiu que es va assolir de manera més completa a Castella que a la Corona d'Aragó, on va perviure el sistema pactista.

El seu regnat es va caracteritzar per una ambiciosa política d'expansió territorial que va culminar amb la conquesta del Regne de Granada (1492), la incorporació de Navarra (1515), el control de les Illes Canàries, i l'expansió pel Mediterrani amb la recuperació del Rosselló i la Cerdanya i la conquesta de Nàpols, a més de l'establiment de places fortes al nord d'Àfrica. El fet més transcendent va ser el finançament del viatge de Cristòfol Colom, que va resultar en el descobriment d'Amèrica i va obrir una nova era d'expansió atlàntica sota el control de Castella.

Un pilar fonamental del seu govern va ser la imposició de la uniformitat religiosa, utilitzant el Tribunal de la Inquisició com a eina de control ideològic i poder. Aquesta política va conduir a l'expulsió dels jueus el 1492 i a la conversió forçada dels musulmans, buscant el catolicisme com a element cohesionador del nou estat. Econòmicament, el regnat va afavorir la ramaderia castellana (la Mesta) en detriment de l'agricultura, mentre que a la Corona d'Aragó es van intentar prendre mesures per recuperar-se de la crisi baixmedieval, encara que el desplaçament del comerç cap a l'Atlàntic va consolidar l'hegemonia econòmica de Castella. La successió va recaure en el seu nét, Carles I, que va heretar un vast imperi i va consolidar la Monarquia Hispànica com la principal potència europea del segle XVI.

1. La Creació de la Monarquia Hispànica

Unió Dinàstica

El matrimoni el 1469 entre Isabel, germana del rei Enric IV de Castella, i Ferran, hereu de la Corona d'Aragó, va ser el primer pas cap a la unificació. L'accés al tron d'Isabel no va ser immediat; va haver d'enfrontar-se a la seva neboda Joana "la Beltraneja" en una guerra civil a Castella (1474-1479). La victòria d'Isabel, consolidada a la Batalla de Toro i amb la Pau amb Portugal (1479), li va permetre imposar la seva autoritat sobre la noblesa i l'Església castellanès. El mateix any, 1479, Ferran va heretar el tron de la Corona d'Aragó a la mort del seu pare, Joan II. Aquest any es considera l'inici de la **Monarquia Hispànica** com a nova entitat política.

Naturalesa de la Unió

La unió entre les corones de Castella i d'Aragó va ser estrictament dinàstica, no institucional. Els regnes van mantenir les seves pròpies estructures polítiques, legals i econòmiques.

- **Entitats separades:** Cada corona va conservar les seves fronteres, monedes, lleis i institucions particulars.
- **Govern conjunt:** La **Concòrdia de Segòvia (1475)** va establir que Ferran i Isabel tindrien els mateixos poders en el govern dels seus regnes. No obstant això, amb el temps, Isabel va delegar més competències en Ferran.

- **Política Comuna:** Malgrat la separació interna, van actuar de manera unificada en dos àmbits clau:

- **Exèrcit:** Van crear un exèrcit professional i permanent, un dels més efectius d'Europa.
- **Política Exterior:** En les relacions internacionals, sempre van actuar en nom dels dos regnes.

2. Consolidació del Poder Reial: La Monarquia Autoritària

L'objectiu principal dels Reis Catòlics era imposar l'autoritat reial per sobre de qualsevol altre poder feudal, donant inici al que es coneix com a monarquia autoritària. L'èxit d'aquesta política va ser desigual als seus territoris.

Reformes a la Corona de Castella

A Castella, l'autoritarisme monàrquic va triomfar plenament, aprofitant la situació d'anarquia posterior a la guerra civil per presentar-se com a garants de la pau.

- **Seguretat i Justícia:**

- **Santa Hermandad:** Es va crear com una guàrdia rural per perseguir bandolers i, alhora, controlar els excessos de la noblesa.

- **Reial Audiència:** Es va establir com el màxim organisme judicial per centralitzar i controlar la justícia.

- **Control Municipal i Polític:**

- **Corregidors:** Aquests funcionaris reials van ser instaurats als municipis per imposar l'autoritat de la corona a nivell local.

- **Sistema de Consells:** Es va crear un sistema de consells formats per juristes professionals escollits i pagats pel rei, desplaçant la noblesa de les funcions d'assessorament. El Consell Reial va ser remodelat a les Corts de Toledo de 1480.

- **Submissió de la Noblesa:**

- Es va restringir el seu paper polític, però se'ls van garantir els beneficis econòmics mitjançant el restabliment dels *mayorazgos* amb les **Lleis de Toro de 1505**.

- **Reforma Fiscal:**

- Es va crear la **Comptadoria Reial d'Hisenda** per reforçar la recaptació d'impostos i es van revocar privilegis i terres atorgades a nobles per monarques anteriors.

El Model a la Corona d'Aragó

A la Corona d'Aragó, Ferran no va poder retallar completament el poder de la noblesa i la burgesia, havent de respectar les tradicions polítiques existents.

- **Pactisme:** La **Constitució de l'Observança** va confirmar el sistema pactista, que obligava el monarca a governar segons les lleis de cada regne, pactant amb els grups poderosos.

- **Institucions:**

- Es van mantenir institucions tradicionals com la Generalitat i el Consell de Cent a Barcelona.

- Es van crear noves figures com el **Consell d'Aragó** i el càrrec de **virrei** per representar el monarca en la seva absència.

- **Sistema d'Insaculació:** Per pacificar els enfrontaments entre les elits pel control de les institucions, Ferran va instaurar aquest sistema. Consistia a extreure per sorteig els noms dels càrrecs públics d'una llista prèviament

aprovada pel rei. Es va aplicar a la Generalitat (1493), al Consell de Cent (1493) i a altres institucions.

3. Política d'Expansió Territorial

Un dels principals objectius dels monarques va ser la unificació territorial de la península i l'expansió exterior mitjançant la diplomàcia i la guerra.

Territori	Any(s)	Mètode/Esdeveniment Clau	Resultat
Regne de Granada	1482-1492	Guerra de Granada, aprofitant la crisi dinàstica musulmana.	Ocupació el 2 de gener de 1492. Fi de la presència musulmana a la península.
Illes Canàries	1479-1496	Tractat d'Alcaçovas amb Portugal i conquesta militar.	Submissió total el 1496. Consolidació de la sobirania castellana a l'Atlàntic.
Rosselló i Cerdanya	1493	Tractat de Barcelona.	Carles VIII de França els retorna a la Corona d'Aragó a canvi de la neutralitat hispànica a Itàlia.
Regne de Nàpols	1504	Guerra contra França per les seves pretensions sobre el regne.	Victòria de Ferran i incorporació de Nàpols a la Corona d'Aragó.
Places Nord-africanes	1497-1510	Campanyes militars per frenar la pirateria barbaresca.	Conquesta de Melilla (1497), Orà i Bugia (1509), i submissió d'Alger (1510).
Regne de Navarra	1515	Invasió militar aprofitant una aliança navarro-francesa.	Incorporació a la Monarquia Hispànica, tot i que va conservar els seus furs i institucions.

A més de les conquestes, van desenvolupar una hàbil **política matrimonial** casant els seus fills amb hereus de Portugal, Anglaterra i el Sacre Imperi Romanogermànic (Felip d'Habsburg). Aquesta estratègia va donar fruits anys més tard amb la incorporació de Portugal per herència.

4. L'Expansió Atlàntica i el Descobriment d'Amèrica

El 1486, Cristòfol Colom va presentar als Reis Catòlics un projecte per arribar a les Índies navegant cap a l'oest. Després de rebutjar-lo inicialment, van acceptar-lo un cop finalitzada la conquesta de Granada.

- **Capitulacions de Santa Fe (17 d'abril de 1492):** Acord que nomenava Colom almirall, virrei i governador dels territoris descoberts, atorgant-li una desena part de les riqueses.
- **Primer Viatge:** Va partir el 2 d'agost de 1492 del port de Palos amb la nao *Santa Maria* i les caravelles *la Pinta* i *la Niña*. A l'octubre van arribar a l'illa de Guanahaní (San Salvador).
- **Tractat de Tordesillas (1494):** Acord amb Portugal que va dividir les zones d'influència marítima, consolidant el domini castellà sobre les noves terres.

- **Administració de les Índies:** Els nous territoris van ser annexionats al regne de Castella i s'hi van implantar les seves institucions:

- **Casa de Contractació (1503):** Creada a Sevilla per regular el comerç amb Amèrica.
- **Consell d'Índies (1523):** Creat sota el regnat de Carles I per governar els territoris.
- **Patronat d'Índies:** Concessió papal que permetia als reis controlar l'Església americana. Es van crear les *encomiendas* per evangelitzar els indígenes.

5. La Imposició de la Uniformitat Religiosa

Els Reis Catòlics van utilitzar el catolicisme com a element cohesionador dels seus regnes, perseguint les altres religions.

- **El Tribunal de la Inquisició:** Reforçat a Castella el 1478 amb el permís papal, va ser l'única institució comuna a les dues corones. S'encarregava de perseguir els heretges i els falsos conversos, amb Tomás de Torquemada com a Inquisidor General.

- **Expulsió dels Jueus (1492):** Un decret va obligar els jueus a convertir-se al cristianisme o a abandonar els regnes. Es calcula que en van marxar unes 80.000 persones, la qual cosa va suposar una gran pèrdua econòmica. Els jueus conversos van ser durament perseguits per la Inquisició.

- **Conversió dels Musulmans:** Tot i que inicialment es va garantir la llibertat religiosa als musulmans de Granada, a partir de 1499 van començar els batejos obligatoris. La revolta de les Alpujarras va portar a un decret el 1502 que obligava tots els musulmans de Castella a batejar-se (convertint-se en *moriscos*) o a exiliar-se. Els moriscos van ser finalment expulsats el 1609.

6. Estructura Econòmica i Social

Organització Econòmica

- **Corona de Castella:** L'economia estava dominada per la ramaderia d'ovelles merines. La llana s'exportava a Flandes i Anglaterra. La monarquia va protegir la **Mesta** (organització de ramaders) amb lleis que perjudicaven l'agricultura, fet que va obligar a importar cereals. La noblesa, propietària dels ramats, donava un important suport financer a la corona.

- **Corona d'Aragó:** L'economia estava afeblida per la crisi baixmedieval. Ferran va impulsar mesures proteccionistes per revitalitzar el comerç i les manufactures catalanes (el *redreç de la Mercaderia*). La **Sentència Arbitral de Guadalupe (1486)** va abolir els mals usos per posar fi a la conflictivitat pagesa. Tot i això, no es va recuperar l'esplendor medieval a causa del desplaçament del comerç cap a l'Atlàntic.

Estructura Social

La societat era estamental, amb un 90% de la població dedicada a l'agricultura. La majoria dels pagesos no posseïen terres i estaven sotmesos a drets senyorials. Les terres pertanyien a la noblesa i al clergat, estaments privilegiats que no pagaven impostos i monopolitzaven els alts càrrecs. A les ciutats existia una burgesia artesana i comercial, més nombrosa i influent a la Corona d'Aragó que a Castella. Ciutats com Valladolid, Sevilla, Barcelona o València van superar els 30.000 habitants.

7. La Successió i la Consolidació de l'Imperi

La mort de la reina Isabel el 1504 va posar en perill la unió. La corona de Castella va passar a la seva filla Joana, però a causa de la seva incapacitat per governar, el seu pare Ferran va actuar com a regent. La mort de Ferran el 1516 va portar al tron el seu nét, **Carles I**, que va heretar:

1. **Herència materna (avis materns, Isabel i Ferran):** Les corones de Castella i Aragó, amb els seus territoris a Itàlia i Amèrica.

2. **Herència paterna (avis paterns, Maximilià d'Àustria i Maria de Borgonya):** Els territoris dels Habsburg a Àustria, el títol imperial i els Països Baixos.

Aquesta doble herència va convertir la Monarquia Hispànica en el principal imperi europeu del segle XVI.